

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARI INVESTITSION
LOYIHALARNI KREDITLASHNING NAZARIY ASOSLARI**

*Nematulloyev Suxrob Sobirovich –
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Bank ishi” kafedrasi dotsenti*

*Nusratov Azizbek San’atillayevich –
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistri*

Annotatsiya

O‘zbekistondagi tijorat banklari mamlakat iqtisodiyotining barqaror o‘shishi uchun muhim bo‘lgan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda hal qiluvchi o‘rin tutadi. Ushbu loyihalar uchun kreditlash amaliyotining nazariy asoslarini tushunish banklarning risklarni qanday baholashi, resurslarni taqsimlashi va milliy rivojlanishga hissa qo‘shayotganini tushunish uchun juda muhimdir.

Kalit so‘zlar: investitsiya, bank, moliya, kredit, iqtisodiyot

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi 1991 yilda mustaqillikka erishganidan so‘ng sezilarli iqtisodiy o‘zgarishlarni boshdan kechirdi. Bu o‘zgarishlarning markaziy qismi mamlakatning iqtisodiy ambitsiyalarini qo‘llab – quvvatlashga qodir mustahkam bank sektorini rivojlantirish bo‘ldi. Yurtboshimiz Mirziyoyev Shavkat Miromonovich o‘zlarining ma‘ruzalarida “Bank investitsiya faoliyatiga o‘z mablag‘lari bilan birga, tashqaridan moliyalashtirish manbalarini jalb etish bo‘yicha chora – tadbirlar ishlab chiqishi kerak”. Bundan ko‘rinib turibdiki, banklarning investitsion faolligini oshirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanib kelmoqda.

Har qanday bank faoliyatining markazida moliyaviy vositachilik tushunchasi yotadi. Banklar kapitalni ta‘minlovchi jamg‘armalar va turli maqsadlarda, shu jumladan investitsiya loyihalari uchun mablag‘ talab qiluvchi qarz oluvchilar o‘rtasida vositachi bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu jarayonning samaradorligi iqtisodiy o‘shish uchun juda muhimdir, chunki u kapitalning samarali foydalanishga qanchalik samarali taqsimlanishini belgilaydi.

Kelajakdagi daromadlar bilan bog‘liq noaniqlikni hisobga olgan holda, investitsiya loyihalarini kreditlash o‘z-o‘zidan xavflidir. Ushbu risklarni boshqarish uchun banklar turli xil nazariy asoslar va amaliy vositalarga tayanadilar. Asosiy kontseptsiyalardan biri kredit riskini boshqarish nazariyasi bo‘lib, u qarz oluvchining o‘z kreditini to‘lamay qolishi ehtimolini baholashni o‘z ichiga oladi. O‘zbekiston sharoitida ushbu baholashga qarz oluvchining moliyaviy salomatligi, loyihaning iqtisodiy samaradorligi va kengroq makroiqtisodiy muhit kabi omillar ta‘sir ko‘rsatadi.

O‘zbekistondagi tijorat banklari ushbu risklarni kamaytirish uchun bir qator

usullardan foydalanadilar. Bularga kredit portfelini diversifikatsiya qilish, garovni talab qilish va kreditlashning qattiq mezonlarini belgilash kiradi. Bundan tashqari, kredit skoring modellaridan foydalanish va tarixiy ma'lumotlarni tahlil qilish banklarga kredit berish to'g'risida asosli qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Asimmetrik ma'lumotlar kreditlash jarayonida yana bir muhim omil hisoblanadi. Bu bitimning bir tomoni, odatda qarz oluvchi, kreditorga qaraganda investitsiya loyihasi haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lganda yuzaga keladi. Ushbu nomutanosiblik noto'g'ri tanlovga olib kelishi mumkin, bunda banklar o'z-o'zidan o'zlari bilmagan holda yuqori riskli loyihalarga kredit berishlari mumkin.

Ushbu muammoni hal qilish uchun O'zbekistondagi tijorat banklari axborot assimetriyasini kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqdi. Bularga puxta tekshiruv o'tkazish, batafsil biznes-rejalarni talab qilish va potentsial qarz oluvchilar haqida ma'lumot to'plash uchun kredit byurolaridan foydalanish kiradi. Axborot bo'shliqlarini kamaytirish orqali banklar kredit berish bo'yicha ko'proq ma'lumotga ega bo'lgan qarorlar qabul qilishlari va shu bilan defolt xavfini minimallashtirishlari mumkin.

Tijorat banklarining kreditlash amaliyotini shakllantirishda O'zbekistondagi tartibga solish muhiti ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Markaziy banki bank sektorini nazorat qiladi va kreditlash, risklarni boshqarish va kapitalning etarliligi bo'yicha yo'riqnomalarni belgilaydi. Ushbu me'yoriy hujjatlar moliya tizimining barqarorligini ta'minlash va kreditorlar va qarz oluvchilarning manfaatlarini himoya qilish uchun ishlab chiqilgan.

So'nggi yillarda O'zbekiston hukumati bank sektorini mustahkamlash va sarmoyalarni rag'batlantirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirdi. Ushbu islohotlar kafolatlangan bitimlar uchun huquqiy bazani takomillashtirish, moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish va moliya bozorlarini rivojlantirishga ko'maklashishni o'z ichiga oladi. Buning samarasida tijorat banklari investitsiya loyihalarini kreditlash uchun yaxshi jihozlangan bo'lib, mamlakat iqtisodiyotining o'sishiga xizmat qilmoqda.

Xulosa

O'zbekistonda tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini kreditlashning nazariy asoslari yaxshi tasdiqlangan moliyaviy nazariyalarga asoslangan va mamlakatning o'ziga xos iqtisodiy sharoitiga moslashtirilgan. Moliyaviy vositachilik, risklarni boshqarish, kapital tuzilmasi va asimmetrik axborot tamoyillarini tushunib, banklar iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi asosli qarorlar qabul qilishlari mumkin. Qolaversa, O'zbekistondagi me'yoriy-huquqiy baza banklarning mamlakat o'sishiga samarali hissa qo'shishini ta'minlab, ushbu faoliyat uchun barqaror muhitni ta'minlaydi.

O'zbekiston o'z iqtisodiyotini modernizatsiya qilishda davom etar ekan, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda tijorat banklarining roli tobora ortib boradi.

Aniq nazariy tamoyillar va ilg'or tajribalarga amal qilgan holda, ushbu banklar mamlakat iqtisodiy manzarasining kelajagini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. // uza.uz. 16.01.2017
2. Jorj J. Stiglerning "Iqtisodiy tartibga solish nazariyasi".
3. Jozef E. Stiglitz va Endryu Vayss tomonidan "Nomukammal ma'lumotlarga ega bozorlarda kredit stavkasi"
4. Diamond va Dybvig tomonidan "Bank kapitali nazariyasi" (1983)